

AM 133/2018 – Inhalt

- 1 *Konstantina Kaza-Papageorgiou – Eleftheria Kardamaki*
A Late Helladic III A1 deposit from Kontopigado, Alimos and processes of
Mycenaeization at Athens
- 59 *Hermann J. Kienast – Andreas E. Furtwängler*
Zur Datierung der beiden Dipteroi im Heraion von Samos. Die Ergebnisse der
Ausgrabung von 1989
- 95 *Elena Gagliano*
Heracles, Theseus and Apollo *anadoumenos ten komen*. Three ›Forgotten‹ Statues
from the Athenian Agora
- 127 *Mairi Gkikaki*
Das Amphiglyphon der Akademie
- 147 *Oliver Pilz*
Zwischen privat und öffentlich. Bemerkungen zum Asklepieion am Südabhang
der Athener Akropolis und zum sogenannten Ärzterelief
- 173 *Gerhard Kuhn*
Bemerkungen zur Stoa Basileios
- 185 *Martin Lambertz – Aenne Ohnesorg*
Hellenistische Türme und Turmgehöfte auf Naxos
- 239 *Richard Posamentir*
Die neue Hera: Ein Tempel für Livia auf Samos
- 293 Hinweise für Autoren

Das Amphiglyphon der Akademie

MAIRI GKIKAKI

In memoriam Georgios Despinis († 2014)

ZUSAMMENFASSUNG In der vorliegenden Untersuchung werden Überlegungen zur Deutung des Amphiglyphons angestellt, das in der Gegend von Platons Akademie ans Licht gekommen ist. Auf Seite A ist Athena Polias in ihrer Eigenschaft als Beschützerin der Stadt dargestellt. Der fragmentarische Zustand erschwert jedoch die Deutung von Seite B: Nach Ansicht der Verfasserin handelt es sich um die Darstellung der Kentauromachie. Besondere hermeneutische Aspekte werden im Folgenden analysiert.

Schlagwörter Athen; Kentauren; Relief; Akademie; Götter und mythologische Figuren.

The Amphiglyphon of the Academy

ABSTRACT This study investigates the interpretation of the amphiglyphon that has been found in the area of Plato's Academy. On side A, Athena Polias is depicted in her capacity as protector of the city. The fragmentary condition makes interpretation of side B difficult: in the author's view it shows the centauromachy. The paper goes on to analyse particular hermeneutic aspects.

Keywords Athens; centaurs; relief; academy; gods and mythological figures.

Το Αμφίγλυφο της Ακαδημίας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Στην προκείμενη μελέτη εμπεριέχονται σκέψεις για την ερμηνεία του Αμφίγλυφου που βρέθηκε στην περιοχή της Ακαδημίας Πλάτωνος. Στην πλευρά Α απεικονίζεται η Αθηνά Πολιάς, στην ιδιότητά της ως προστάτιδα της πόλης. Η θραυσματική, ωστόσο, κατάσταση της πλευράς Β δυσχεραίνει την ερμηνεία της: Κατά την άποψη της συγγραφέως πρόκειται για απεικόνιση της Κενταυρομαχίας. Εν συνέχεια αναλύονται ιδιαίτερες ερμηνευτικές απόψεις.

Λέξεις-κλειδιά Αθηνά. Κένταυροι. Ανάγλυφο. Ακαδημία. Θεοί και μυθολογικές μορφές.

A Late Helladic III A1 deposit from Kontopigado, Alimos and processes of Mycenaeanization at Athens

KONSTANTINA KAZA-PAPAGEORGIOU – ELEFThERIA KARDAMAKI

Ein Späthelladisch-III-A1-Befund aus Kontopigado, Alimos, und Prozesse der Mykenisierung in Athen

ZUSAMMENFASSUNG Ausgrabungen in Kontopigado, Alimos, haben bedeutende neue Anhaltspunkte für die in stratifizierten Siedlungsbefunden in Attika und Südgriechenland selten zu findende Keramikphase SH III A1 erbracht, die hier detailliert besprochen werden. Das Warenspektrum der bei der Auffüllung einer flachen Grube deponierten Keramik steht in deutlichem Kontrast zu dem der anschließenden mykenischen Besiedlungsphasen. Am auffälligsten ist das fast ausnahmslose Fehlen von mit Mustern bemalter mykenischer Keramik, einer Gattung, die in der Phase SH III A1 andernorts bereits gängig war. Im Vergleich mit der in der unmittelbar anschließenden Phase verwendeten Keramik sind Veränderungen zu beobachten, die im Hinblick auf den allgemeinen Prozess der Mykenisierung diskutiert werden. Ferner ist festzustellen, dass sich verschiedene regionale Eigenheiten der SH III A2- und SH III B-Keramik in Athen entweder seit SH III A1 ungebrochen fortsetzten oder Eingang in die neu entstehenden Stile fanden.

Schlagwörter Kontopigado; Akropolis; SH III A1; polierte Keramik; Mykenisierung.

ABSTRACT Important new evidence for the pottery phase LH III A1, rarely represented in stratified settlement deposits in Attica and southern Greece, has come from the excavations in Kontopigado, Alimos; it is discussed here in detail. The pottery, part of a dump discarded in a shallow pit, is characterized by a variety of wares and contrasts strongly with pottery traditions on the site in the subsequent Mycenaean occupation phases. The most striking feature is the almost complete absence of Mycenaean pattern painted pottery, a ware that by LH III A1 was already common in many regions. The changes observed in the pottery consumed in the immediately following phase are discussed with regard to the general processes of Mycenaeanization. Moreover, several regional features, characteristic of the LH III A2 and LH III B pottery at Athens, were continued from LH III A1 either unchanged or were integrated into the new styles.

Keywords Kontopigado; Acropolis; LH III A1; burnished pottery; Mycenaeanization.

Ένα υστεροελλαδικό III A1 εύρημα από το Κοντοπήγαδο, στον Άλιμο, και διαδικασίες εκμυκηναϊσμού στην Αθήνα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Οι ανασκαφές στο Κοντοπήγαδο, στον Άλιμο, ανέδειξαν νέα σημαντικά στοιχεία της σπάνια αντιπροσωπευόμενης κεραμικής φάσης ΥΕ III A1 σε στρωματογραφημένα οικιστικά ευρήματα που βρέθηκαν στην Αττική και στην Νότια Ελλάδα. Στοιχεία, τα οποία σχολιάζονται εδώ λεπτομερώς. Το εύρος των κεραμικών αντικειμένων που εναποτέθηκαν στο γέμισμα ενός ρηχού λάκκου έρχεται σε άμεση αντίθεση με τις ακόλουθες μυκηναϊκές οικιστικές φάσεις. Το πιο έκδηλο χαρακτηριστικό είναι η σχεδόν χωρίς εξαίρεση έλλειψη μυκηναϊκής κεραμικής διακοσμημένης με μοτίβα, ενός είδους, το οποίο στην φάση ΥΕ III A1 ήταν ήδη συνηθισμένο σε άλλες περιοχές. Οι παρατηρούμενες διαφορές σε σύγκριση με την κεραμική, όπως χρησιμοποιείται στην αμέσως επόμενη φάση της, συζητιούνται, λαμβάνοντας υπόψη την γενικότερη διαδικασία του εκμυκηναϊσμού. Επιπρόσθετα, διαπιστώνεται ότι διάφορα τοπικά χαρακτηριστικά της ΥΕ III A2 και ΥΕ III B κεραμικής στην Αθήνα είτε συνεχίζουν αδιάσπαστα από την ΥΕ III A1 είτε εισάγονται σε καινούριες τεχνοτροπίες.

Λέξεις-κλειδιά Κοντοπήγαδο. Ακρόπολη. ΥΕ III A1, Στιλβωμένη κεραμική. Εκμυκηναϊσμός.

Zur Datierung der beiden Dipteroi im Heraion von Samos

Die Ergebnisse der Ausgrabung von 1989

HERMANN J. KIENAST – ANDREAS E. FURTWÄNGLER

ZUSAMMENFASSUNG Im Jahre 1989 wurden im Heraion von Samos Grabungen durchgeführt mit dem Ziel, Hinweise für die Datierung der beiden Dipteroi zu gewinnen. Insgesamt wurden vier Schnitte im Pronaos von Dipteros II eingetieft. In allen vier Schnitten war eine ungestörte Stratigraphie zu beobachten, in allen vier Schnitten wurden auch aussagekräftige Funde geborgen, die eine zuverlässige Datierung des Antenfundaments erlauben. Hervorzuheben ist ein Fundkomplex, der unter der Fundamentsohle von Dipteros I zu Tage kam, so dass auch dieser Tempel stratigraphisch datiert werden konnte. In zwei zusätzlichen Schnitten wurde der Unterbau des Fundaments von Dipteros II untersucht.

Schlagwörter Heraion von Samos; Dipteros I & II; Stratigraphie; Keramik; Datierung.

On the dating of the two dipteroi in the Heraion of Samos. Results of the excavation of 1989

ABSTRACT In 1989, excavations were carried out in the Heraion of Samos with the aim of obtaining evidence for the dating of the two dipteroi. Four sections were dug in the pronaos of Dipteros II. In all four sections an undisturbed stratigraphy was observed; all four sections furthermore yielded significant finds which permit a reliable dating of the foundations of the antae. Of note is an ensemble of finds that came to light underneath the foundations of Dipteros I, which made it possible for this temple to be dated stratigraphically, too. In two further sections the substructure of the foundations of Dipteros II was examined.

Keywords Heraion of Samos; Dipteros I & II; stratigraphy; pottery; dating.

Για την χρονολόγηση των δύο δίπτερων ναών του Ηραίου της Σάμου. Τα αποτελέσματα της ανασκαφής του 1989

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Το έτος 1989, έγιναν στο Ηραίο της Σάμου ανασκαφές με σκοπό να προκύψουν στοιχεία για την χρονολόγηση των δύο δίπτερων ναών. Συνολικά έγιναν τέσσερις τομές στον πρόναο του Δίπτερου II. Και στις τέσσερις τομές παρατηρήθηκε μια αδιατάραχτη στρωματογραφία, ενώ και οι τέσσερις τομές απέδωσαν σημαντικά ευρήματα που επιτρέπουν μια αξιόπιστη χρονολόγηση των θεμελίων των εν παραστάσι πλευρών. Αξιοσημείωτο είναι δε ένα σύμπλεγμα ευρημάτων, το οποίο ήρθε στο φως κάτω από τα θεμέλια του Δίπτερου I, έτσι ώστε και αυτός ο ναός να μπορεί να χρονολογηθεί στρωματογραφικά. Σε δύο πρόσθετες τομές εξετάστηκε η κατώτερη δομή των θεμελίων του Δίπτερου II.

Λέξεις-κλειδιά Ηραίο Σάμου. Δίπτερος I και II. Στρωματογραφία. Κεραμική. Χρονολόγηση.

Bemerkungen zur Stoa Basileios

GERHARD KUHN

ZUSAMMENFASSUNG Die Stoa Basileios an der Athener Agora und insbesondere ihre beiden Risalite wurden bisher in der Forschung als Aufstellungsort von Inschriften angesehen, welche die Ergebnisse zweier Gesetzesrevisionen am Ende des 5. Jahrhunderts v. Chr. trugen. Im vorliegenden Beitrag wird der zeitliche Ansatz der Risalite um 400 v. Chr. anhand ihrer Niveauverhältnisse zum Hallenstylobat und zu zwei in situ befindlichen Basen für Hermenweihungen überprüft. Es wird gezeigt, daß weder die beiden Risalite, noch die Wände der Stoa Basileios Ort dauerhafter Aufzeichnungen von Gesetzen waren und daß die Risalite erst in nachklassischer Zeit entstanden.

Schlagwörter Athen; Agora; Stoa Basileios; Risalite; Inschriften.

Some remarks on the Stoa Basileios

ABSTRACT The Stoa Basileios in the Athenian Agora and particularly its two risalits have thus far been considered by researchers to be the display place of inscriptions that bore the results of two legal revisions at the end of the 5th century BC. This paper reappraises the dating of the risalits to 400 BC with reference to their level vis-à-vis the stoa stylobate and two in situ bases for hermai. It is demonstrated that neither the two risalits nor the walls of the Stoa Basileios were permanent display places for legal inscriptions and that the risalits were not erected until post-classical times.

Keywords Athens; agora; Stoa Basileios; risalits; inscriptions.

Παρατηρήσεις για τη Βασίλειο Στοά

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Η Βασίλειος Στοά στην Αγορά της αρχαίας Αθήνας και ειδικότερα οι δύο προεκτάσεις θεωρούνταν μέχρι τώρα στην έρευνα ως χώρος τοποθέτησης επιγραφών, οι οποίες έφεραν τα αποτελέσματα δυο νομοθετικών αναθεωρήσεων στα τέλη του 5^{ου} αιώνα π. Χ. Στην μελέτη αυτή επανεξετάζεται η χρονική αφετηρία των προεκτάσεων γύρω στο 400 π. Χ. με βάση τη σχέση του επιπέδου τους έναντι του επιπέδου του στυλοβάτη της Στοάς και των δύο in situ βάσεων για αναθήματα ερμών. Υποδεικνύεται ότι ούτε οι δύο προεκτάσεις ούτε οι τοίχοι της Βασίλειου Στοάς ήταν μόνιμα χώροι αναγραφής νόμων και ότι οι προεκτάσεις οικοδομήθηκαν στους μετακλασικούς χρόνους.

Λέξεις-κλειδιά Αθήνα. Αγορά. Βασίλειος Στοά. Προεκτάσεις. Επιγραφές.

Hellenistische Türme und Turmgehöfte auf Naxos

MARTIN LAMBERTZ – AENNE OHNESORG

ZUSAMMENFASSUNG Im Zuge der langjährigen Forschungstätigkeit des Lehrstuhls für Baugeschichte der Technischen Universität München auf den Kykladeninseln Naxos und Paros konnten einige bisher wenig bekannte oder sogar unbekannte Türme auf Naxos untersucht und dokumentiert werden. Sie werden hier, zusammen mit weiteren unlängst veröffentlichten Türmen vorgestellt und sollen dazu beitragen, die ›Turm-Landschaft‹ von Naxos über den wohlerhaltenen und von Lothar Haselberger vorbildlich bearbeiteten Pyrgos Chimarrou hinaus zu bereichern.

Schlagwörter Naxos; Pyrgoi; Turmgehöfte; Hellenismus; doppelter Eckverband.

Hellenistic towers and farm towers on Naxos

ABSTRACT In the course of many years of research activity on the Cycladic Islands of Naxos and Paros by the Chair of Building History, Building Archaeology and Conservation at the Technische Universität München, some little known or even unknown towers on Naxos have been investigated and documented. They are presented here together with other recently published towers with the aim of helping to extend the ›tower landscape‹ of Naxos beyond the well preserved Pyrgos Chimarrou studied in exemplary fashion by Lothar Haselberger.

Keywords Naxos; pyrgoi; farm towers; Hellenism; double corner bond.

Ελληνιστικοί πύργοι και πύργοι-αγροκτήματα στην Νάξο

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Κατά την διάρκεια της μακρόχρονης ερευνητικής δραστηριότητας της έδρας Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής του Πολυτεχνείου του Μονάχου στα νησιά των Κυκλάδων Νάξο και Πάρο εξετάστηκαν και τεκμηριώθηκαν μερικοί ελάχιστα ως τώρα γνωστοί ή ακόμα και άγνωστοι πύργοι στη Νάξο. Αυτοί παρουσιάζονται εδώ μαζί με άλλους πρόσφατα δημοσιευμένους πύργους, με στόχο να συνεισφέρουν στον εμπλουτισμό του «τοπίου πύργων» της Νάξου, πέρα από τον καλοδιατηρημένο και υποδειγματικά μελετημένο από τον Lothar Haselberger Πύργο του Χειμάρρου.

Λέξεις-κλειδιά Νάξος. Πύργοι. Πύργοι-αγροκτήματα. Ελληνιστική περίοδος. Διπλή γωνιακή σύνδεση.

Zwischen privat und öffentlich

Bemerkungen zum Asklepieion am Südabhang der Athener Akropolis und zum sogenannten Ärzterelief

OLIVER PILZ

ZUSAMMENFASSUNG Ausgehend von einem Verständnis der Begriffe ›privat‹ und ›öffentlich‹ als Pole eines Kontinuums, das mit Blick auf die griechische Kulturpraxis der klassischen Zeit von der Aktivität des einzelnen Individuums bis zum Agieren der Polisinstitutionen reicht, untersucht der vorliegende Beitrag anhand von zwei miteinander verknüpften Fallbeispielen, wie sich der private und öffentliche Bereich vielfach wechselseitig durchdringen. Zunächst wird das Zusammenwirken privater und öffentlich-staatlicher Interessen bei der Einführung des Asklepioskultes nach Athen und der Gründung des städtischen Asklepieions analysiert. Im Anschluss daran werden erstmals die verschiedenen Forschungsstränge (archäologisch-kultgeschichtlich, medizinhistorisch und epigraphisch-prosopographisch) zum sogenannten Ärzterelief, das aus dem erwähnten Heiligtum stammt, zusammengeführt. Eine Kontextualisierung der Darstellung mehrerer Ehrenkränze auf der Sockelzone des Reliefs sowie ein Überblick über die epigraphischen Zeugnisse für die Gewährung von Geldbeträgen *eis thysian kai anathema* bei der Ehrung von Kultbeamten durch die Polis führen zu der Vermutung, dass es sich um eine staatlich finanzierte Weihung handelt.

Schlagwörter Athen; Asklepios; Weihrelief; privat / öffentlich; Bekränzung.

Between private and public. Observations on the Asklepieion on the south slope of the Athens Acropolis and on the so-called Doctors' Relief

ABSTRACT Based on an understanding of the concepts of ›private‹ and ›public‹ as poles of a continuum which – in the context of Greek cult practice of the Classical period – extends from the activity of the individual to the actions of polis institutions, this paper considers two related examples to examine how the private and public spheres in many cases interpenetrate. Firstly the interaction of private and public-state interests in the introduction of the cult of Asklepios to Athens and the founding of the city Asklepieion is analysed. Following that, the different lines of research (archaeological, cult-historical, medico-historical and epigraphic-prosopographical) on the so-called Doctors' Relief, which comes from the sanctuary mentioned, are brought together for the first time. A contextualization of the depiction of several honorary wreaths on the socle zone of the relief as well as an overview of epigraphic evidence for the granting of sums of money *eis thysian kai anathema* in cases where the polis honoured cult officials lead to the supposition that the dedication was state-financed.

Keywords Athens; Asklepios; votive relief; private / public; honorary wreaths.

Μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου. Παρατηρήσεις σχετικά με το Ασκληπιείο στην νότια κλιτύ της Ακρόπολης της Αθήνας και το επονομαζόμενο ανάγλυφο των ιατρών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Με βάση μία κατανόηση των όρων «ιδιωτικός» και «δημόσιος» ως πόλων μιας συνέχειας, η οποία στα πλαίσια της ελληνικής λατρευτικής πράξης της κλασικής εποχής εκτείνεται από την δράση του κάθε ατόμου ξεχωριστά ως τις ενέργειες των θεσμών της πόλης-κράτους, αυτό το άρθρο εξετάζει βάσει δύο αλληλένδετων παραδειγμάτων, πώς ο ιδιωτικός και ο δημόσιος τομέας αλληλοεισχωρούν σε πολλές περιπτώσεις. Αρχικά αναλύεται η από κοινού επίδραση ιδιωτικών και δημόσιων-κρατικών συμφερόντων στην εισαγωγή της λατρείας του Ασκληπιού στην Αθήνα και στην ίδρυση του Ασκληπιείου της πόλης. Στη συνέχεια προσεγγίζονται για πρώτη φορά μαζί διάφοροι ερευνητικοί άξονες (αρχαιολογικός-ιστορικός της λατρείας, ιατροϊστορικός και επιγραφικός-προσωπογραφικός) στο επονομαζόμενο ανάγλυφο των ιατρών που προέρχεται από το προαναφερθέν ιερό. Μία ένταξη στα συμφραζόμενα της απεικόνισης περισσότερων τιμητικών στεφανιών στην βάση του ανάγλυφου όπως και μια επισκόπηση των επιγραφικών στοιχείων σχετικά με την χορήγηση χρηματικών ποσών *eis thysian kai anathema* σε περιπτώσεις, στις οποίες η πόλη-κράτος τιμούσε λατρευτικούς κρατικούς λειτουργούς, οδηγούν στην υπόθεση ότι πρόκειται για ένα κρατικά χρηματοδοτούμενο ανάθημα.

Λέξεις-κλειδιά Αθήνα. Ασκληπιός. Αναθηματικό ανάγλυφο. Ιδιωτικός / δημόσιος. Τιμητικά στεφάνια.

Die neue Hera: Ein Tempel für Livia auf Samos

RICHARD POSAMENTIR

ZUSAMMENFASSUNG In diesem Beitrag geht es um einen kleinen Naiskos kompositer Ordnung, der in der frühen Kaiserzeit im samischen Heraion neben zwei anderen römischen Bauten zwischen archaischem Tempel und großem Altar errichtet wurde. Der Prostylus wurde vor einigen Jahren umfassend untersucht, doch musste die Frage nach dem oder der Tempelinhaber / -in offenbleiben. Aufgrund der Lesung der einstmaligen Weihinschrift aus *litterae aureae* ist nun klar, dass der Tempel der vergöttlichten Kaiserin Iulia, und damit Livia, der Gattin des Augustus, geweiht war. Allerdings ist dadurch weder die Datierung des Bauwerkes eindeutig bestimmt, noch die Frage nach der Funktion der anderen beiden, direkt danebenliegenden Bauten geklärt. Diese scheinen aber gemeinsam mit dem Tempel der Livia eine programmatische Gruppe gebildet zu haben, die den Platz zwischen den altherwürdigen Großbauten gleichsam besetzt. Zahlreiche weitere Funde zeigen deutlich, dass sich für Heiligtum und Stadt sowohl eine augusteische, als auch eine claudische Blütephase abzeichnet: eine scharfe Trennung scheint dabei einstweilen kaum möglich.

Schlagwörter Samos; Augustus; Livia-Tempel; *litterae aureae*; Claudius.

The new Hera: A temple for Livia on Samos

ABSTRACT This paper focuses on a small naiskos of the composite order which was erected in the Heraion of Samos in the early imperial period next to two other Roman buildings between the Archaic temple and the large altar. The prostylus was thoroughly investigated some years ago, but the identity of the temple dedicatee remained an open question. On the basis of a reading of the former dedicatory inscription in *litterae aureae*, it is now clear that the temple was dedicated to the deified empress Iulia, and hence Livia, wife of Augustus. This, however, neither determines the dating of the temple unambiguously, nor does it clarify the function of the other two, directly adjacent structures. The latter appear to have formed a programmatic group with the Temple of Livia, together occupying the space between the venerable monumental buildings. Numerous other finds clearly show that both an Augustean and a Claudian construction phase can be distinguished for the sanctuary and the city; at present it seems virtually impossible to strictly separate the two.

Keywords Samos; Augustus; Temple of Livia; *litterae aureae*; Claudius.

Η νέα Ήρα: Ένας ναός για την Λιβία στη Σάμο

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Το άρθρο αυτό πραγματεύεται έναν μικρό ναΐσκο σύνθετου ρυθμού, ο οποίος ανεγέρθηκε κατά την πρώιμη αυτοκρατορική περίοδο στο Ηραίο της Σάμου δίπλα σε δύο άλλα ρωμαϊκά κτίσματα ανάμεσα στον αρχαϊκό ναό και τον Μεγάλο Βωμό. Ο Πρόστυλος εξετάστηκε πριν από μερικά χρόνια πλήρως, ωστόσο το ερώτημα, σε ποιον ή σε ποια ανήκει ο ναός, παρέμεινε ανοικτό. Με βάση την ανάγνωση της αναθηματικής επιγραφής που κάποτε κοσμούνταν με *litterae aureae* είναι πλέον σαφές ότι ήταν αφιερωμένος στην θεοποιημένη αυτοκράτειρα Ιουλία, και κατά συνέπεια στη Λιβία, την σύζυγο του Αυγούστου. Εντούτοις, αυτό ούτε προσδιορίζει σαφώς την χρονολόγηση του οικοδομήματος ούτε αποσαφηνίζει το ερώτημα ως προς τη λειτουργία των δυο άλλων παρακείμενων κτισμάτων. Αυτά όμως φαίνεται να σχημάτιζαν από κοινού με το ναό της Λιβίας μια προγραμματική ομάδα, η οποία καταλαμβάνει τον χώρο εξίσου ανάμεσα στα καθιερωμένα από τον χρόνο μνημειώδη κτίρια. Πολυάριθμα ακόμη ευρήματα δείχνουν ξεκάθαρα ότι για το ιερό και την πόλη διαγράφεται μια εποχή άνθησης όχι μόνο κατά την περίοδο του Αυγούστου, αλλά και κατά την περίοδο του Κλαυδίου: ένας αυστηρός διαχωρισμός μεταξύ τους μοιάζει προς το παρόν σχεδόν αδύνατος.

Λέξεις-κλειδιά Σάμος. Αύγουστος. Ναός Λιβίας. *Litterae aureae*. Κλαύδιος.

Heracles, Theseus and Apollo *anadoumenos ten komen*

Three ›Forgotten‹ Statues from the Athenian Agora

ELENA GAGLIANO

Herakles, Theseus und Apollo *anadoumenos ten komen*. Drei ›vergessene‹ Statuen von der Athener Agora
ZUSAMMENFASSUNG In seiner Beschreibung der Agora erwähnt Pausanias eine Reihe von Statuen in der Umgebung des Heiligtums des Ares, von denen drei in der Forschung bisher keine Beachtung fanden: Herakles, Theseus und *Apollo anadoumenos tainia ten komen*. Der vorliegende Beitrag widmet sich diesen Skulpturen und schlägt einen Vergleich mit einem bekannten athenischen Relief vor, das heute im Museo Barracco in Rom ausgestellt ist. Aus der Gegenüberstellung ergibt sich ein Vorschlag zur Identifizierung von zwei der drei Statuen: Herakles ist im Original des sogenannten Dionysos Philadelphia zu erkennen, während für Apollo der Diadumenos des Polyklet oder eine sehr ähnliche Statue in Anspruch zu nehmen ist.

Schlagwörter Heiligtum des Ares; Pausanias; Dionysos Philadelphia; Diadumenos; Museo Giovanni Barracco.

ABSTRACT In describing the Athenian agora, Pausanias mentions, around the hieron of Ares, a series of statues, three of which scholars have never written about: Heracles, Theseus and *Apollo anadoumenos tainia ten komen*. This paper focuses on these sculptures and proposes their comparison with a well-known Athenian relief, today exhibited in the Barracco Museum in Rome. This comparison has also inspired the identification of two of the three statues: Heracles, recognised in the original of the so-called Dionysus Philadelphia, and Apollo, identified with the Diadumenos of Polykleitos, or a very similar statue.

Keywords Ares Temple; Pausanias; Dionysus Philadelphia; Diadumenos; Museo Giovanni Barracco.

Ηρακλής, Θησεύς και Απόλλων ἀναδούμενος τὴν κόμην. Τρία «ξεχασμένα» ἀγάλματα τῆς Αγορᾶς τῶν Αθηνῶν

ΠΕΡΙΛΗΨΗ Κατὰ τὴν περιγραφὴ τῆς Αγορᾶς τῶν Αθηνῶν ὁ Παυσανίας αναφέρει μιὰ σειρά ἀγαλμάτων γύρω ἀπὸ τὸ ἱερό τοῦ Ἀρη, σὲ τρία ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν δόθηκε ἀπὸ τὴν ἐρευνὰ καμία σημασία ὡς τώρα: ὁ Ηρακλῆς, ὁ Θησεύς καὶ ὁ Απόλλων ἀναδούμενος ταινία τὴν κόμην. Τὸ ἀρθρο αὐτὸ ἐπικεντρώνεται σ' αὐτὰ τὰ γλυπτά καὶ προτείνει τὴ σύγκρισή τους με ἕνα γνωστὸ αθηναϊκὸ ἀνάγλυφο, τὸ ὁποῖο ἐκτίθεται σήμερα στὸ Museo Barracco στὴ Ρώμη. Απὸ τὴν ἀντιπαράβολή προκύπτει μιὰ πρόταση γιὰ ταυτοποίηση τῶν δύο ἐκ τῶν τριῶν ἀγαλμάτων: ὁ Ηρακλῆς ἀναγνρίζεται στὸ πρωτότυπο τοῦ ἐπονομαζόμενου Διονύσου τῆς Φιλαδέλφειας, ἐνῶ γιὰ τὸν Απόλλωνα λαμβάνεται ὑπόψη ὁ Διαδούμενος τοῦ Πολυκλείτου ἢ κάποιο ἄλλο πολὺ παρόμοιο ἀγαλμα.

Λέξεις-κλειδιά Ναός τοῦ Ἀρη. Παυσανίας. Διόνυσος Φιλαδέλφειας. Διαδούμενος. Museo Giovanni Barracco.